

WALDEMAR WIERŻYŃSKI*

ROLA PAŃSTWOWEGO DORADZTWA ROLNICZEGO W UPOWSZECHNIANIU W ŚRODOWISKACH WIEJSKICH WIEDZY Z ZAKRESU PROCESU INTEGRACYJNEGO

1. Wprowadzenie

Ogólnoświatowe tendencje, jakim podlega obecnie doradztwo rolnicze pokazują, iż wkracza ono w zupełnie nową fazę rozwoju. Dynamicznie zmienia się i/lub poszerza zakres jego działania; zaspokojenie potrzeb informacyjnych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich wymaga coraz większych kwalifikacji zawodowych pracowników ośrodków doradczych; sama informacja staje się pożądanym towarem, za który coraz częściej trzeba płacić. *Zachodzi zatem potrzeba konstruowania nowego paradygmatu, który harmonizowałby w doradztwie wyzwania współczesności z wartościami kulturowymi i społecznymi środowiska lokalnego* [Wiatrak 1999].

Uwarunkowania zewnętrzne wspomnianych przeobrażeń są stosunkowo łatwe do wychwycenia: przede wszystkim należy przygotować mieszkańców wsi, w szczególności zaś rolników, do funkcjonowania w realiach gospodarki konkurencyjnej, nie podlegającej mechanizmom centralnego sterowania. Bez tego przygotowania polska wieś, a wraz z nią cały kraj, nigdy nie będzie mogła zaakceptować warunków panujących w Unii Europejskiej i *vice versa*. Zasadniczym pytaniem nie jest jednak *co należy zrobić?*, lecz *jak to zrobić?* Przekłada się ono na szereg szczegółowych pytań i problemów, którym sprostać muszą instytucje doradcze.

2. Nowe potrzeby informacyjne i doradcze mieszkańców obszarów wiejskich

Postrzeganie obszarów wiejskich jako silnie izolowanego systemu społecznego, ekonomicznego i kulturowego nie oddaje w sposób trafny faktycznego

* Autor jest studentem V roku socjologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (przypis redakcji).

stanu rzeczy. Przekonanie to jest jedynie wyrazem powszechnego stereotypu, jakoby wieś była środowiskiem *bezinformacyjnym*, pozbawionym możliwości komunikowania się ze światem zewnętrznym czy to w wyniku braku odpowiednich instrumentów i mechanizmów, czy też z powodu niechęci do nawiązywania kontaktów z *obcymi*¹ [Gołaj 1990, s. 141-148]. Stereotyp ten przeocza tradycyjne formy gromadzenia, przetwarzania i wreszcie rozpowszechniania informacji niezbędnych dla normalnego funkcjonowania społeczności wiejskich: kościół, szkoła, zebranie, informacje przekazywane ustnie. Instytucje te trwale wpisały się w obraz wsi polskiej, wywierając na nim swoje piętno. Ich doniosła rola polegała na kulturowym udostępnianiu nowych elementów rzeczywistości społecznej odnoszących się do stylu życia, sposobu pracy, wyznawanych wartości etc. Współcześnie straciły one na znaczeniu, chociaż potrzeby informacyjne społeczności wiejskich uległy zwielokrotnieniu.

Zaspokajaniu tych potrzeb służą obecnie wyspecjalizowane, profesjonalne organizacje doradcze, działające na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Potrzeby informacyjne i doradcze rozumiane jako stan niewiedzy, wynikający z niezaspokojonych oczekiwań na określone informacje i porady [Wiatrak 1996] nie ograniczają się tutaj jedynie do potrzeb ekonomicznych, techniczno-technologicznych czy prawno-administracyjnych. Środowiska wiejskie cierpią na brak ogólnej wiedzy na temat idei integracji europejskiej i strukturach unijnych, co stanowi podstawę ich eurosceptycyzmu – w 1998 roku 30% rolników opowiadało się zdecydowanie przeciw idei integracji, natomiast drugie 30% nie było do niej przekonanych [Góra M., Góra R., Pieprzyk 1998, s.26] Można zatem całkiem zasadnie zapytać o rolę i skuteczność państwowego systemu doradztwa rolniczego w propagowaniu na obszarach wiejskich wiedzy z zakresu procesu integracyjnego, w szczególności zaś tych jego aspektów, które bezpośrednio dotyczą zagadnień wsi i rolnictwa? Czy przeobrażenia instytucjonalne dotyczące doradztwa rolniczego, jakie dokonały się w ostatnim czasie i nadal dokonują, są właściwym kierunkiem przemian?

Rolnicy przyznają, że ich wiedza na temat integracji jest bardzo mała bądź co najwyżej średnia. Większość z nich deklaruje chęć pozyskiwania tego typu wiedzy, usprawiedliwiając przy tym swoją ignorancję trudnym dostępem do odpowiednich wiadomości [Góra M., Góra R., Pieprzyk 1998, s. 36]. Powyższą obserwację potwierdzają wyniki badań Ewy Wieteskiej [Wieteska 1995, s. 194-205] – około 80% badanych rolników deklarowało chęć i potrzebę korzystania z usług doradczych w całym jego przekroju, od doradztwa technologicznego, poprzez ekonomiczno-marketingowe, prawne, aż do ekologicznego. Okazało się też, że „wśród propozycji szkoleń największym zainteresowaniem cieszyły się

1 Stosuję tutaj szerokie rozumienie terminu instytucja jako relatywnie trwałego układu, społecznie ustalonych i usankcjonowanych sposobów oraz reguł postępowania [Olechnicki i Załęcki, 1997].

tematy skupione wokół szans i zagrożeń w świetle stowarzyszenia ze Wspólnotami Europejskimi, założenia polityki rolnej, procesów dostosowawczych do zmieniającej się sytuacji, aktywizacji obszarów wiejskich, a także zagadnienia ekonomicznej i socjologii wsi [Wieteska 1995, s. 202].

3. Rola państwowego doradztwa rolniczego w zaspokajaniu potrzeb informacyjnych środowisk wiejskich

Zaspokojenie ww. potrzeb może okazać się trudne, między innymi dlatego, że rolnicy – wbrew pozorom – niekoniecznie stanowią zwartą, jednorodną i jednolitą grupę społeczno-zawodową. Być może zarówno socjologowie wsi, jak i pracownicy służb doradczych powinni dokonać specyfikacji tej grupy, chociażby w zależności od wielkości posiadanego gospodarstwa, wieku lub wykształcenia. Faktem jest bowiem, iż postawy wobec procesu integracyjnego rolników młodych, lepiej wykształconych, posiadających duże, dobrze prosperujące gospodarstwa w sposób zauważalny różnią się od postaw rolników starszych, słabo wykształconych i posiadających gospodarstwa niewielkie, niewyspecjalizowane. Pierwsi generalnie nie obawiają się wspomnianego procesu, widzą w nim szansę dla siebie i liczą na poprawę swojej sytuacji; drudzy traktują go jako zagrożenie, obawiają się farmeryzacji i wykupu polskiej ziemi. Oczywiście jest więc, iż dostarczenie informacji do każdej z tych grup wymaga zastosowania nieco innych sposobów i/lub kanałów komunikacyjnych. Dodatkowo, sytuację służb doradczych komplikuje fakt, iż rolnicy stanowią – wprawdzie szalenie ważną, lecz nie jedyną – grupę społeczno-zawodową na obszarach wiejskich.

Państwowy system doradczy wydaje się mieć tutaj szczególnie doniosłą rolę do spełnienia. Decydują o tym jego cechy konstytutywne:

- 1) powszechność usług, zapewniająca równy dostęp do informacji i/lub porady wszystkim, którzy tego oczekują;
- 2) niekomercyjny charakter działania, wynikający ze świadomej, częściowej lub całkowitej, rezygnacji z osiągania zysków na rzecz zaspokojenia potrzeb ludności rolniczej;
- 3) finansowanie ze środków budżetowych;
- 4) wysoki poziom uspołecznienia, przejawiający się w dopuszczeniu reprezentantów ludności rolniczej do współprogramowania działalności.

Współcześnie zaobserwować jednak można ogólnościowe trendy przemian w doradztwie rolniczym, które w swoich długofalowych skutkach prowadzą do ograniczenia znaczenia instytucji państwowych. Z procesu tego wyłania się jakościowo nowy system doradztwa oparty o zróżnicowane formy organizacyjne, mogący efektywniej zaspokajać bardziej wyspecjalizowane potrzeby informacyjne społeczności wiejskich. Gdyby proces ów przedstawić w postaci

rozwoju ewolucyjnego, doradztwo państwowe byłoby jego pierwszym stadium, ostatnim zaś doradztwo autonomiczne prowadzone przez związki i organizacje samorządowe rolników, w przeważającej części finansowane ze składek członkowskich i bezpośrednich opłat za udzielanie porad i informacji. Etapami pośrednimi byłyby doradztwo państwowe w części finansowane przez samych rolników i półautonomiczne wprowadzające bezpośrednie opłaty za świadczone usługi [Duczowska-Małysz 1997, s. 94].

Tym niemniej, w warunkach polskich, państwowy system doradztwa rolniczego jeszcze długo będzie dominującym i podstawowym, chociaż podlegającym stałym przeobrażeniom. Wynika to w sposób oczywisty z konieczności dostosowania polskiego rolnictwa i warunków rozwoju obszarów wiejskich do wymagań UE. Powszechność, niekomercyjność, uspołecznienie doradztwa państwowego są jego atutami, dzięki którym realizacja procesu modernizacji rolnictwa i wielofunkcyjnego rozwoju wsi bez jego udziału wydaje się niemożliwa. Można również mieć poważne wątpliwości, czy doradztwo komercyjne, odpłatnie świadczące swoje usługi, znalazłoby w chwili obecnej klientów. Wobec powszechnego ubóstwa, jakim dotknięte są środowiska wiejskie [Zabłocki, Sobczak, Piszczyk, Kwiecińska 1999] rezygnacja z państwowego systemu doradczego spowodowałaby szkody ogólnospołeczne, w dłuższej perspektywie uniemożliwiłaby kontynuację procesów restrukturyzacyjnych w polskim rolnictwie i – co byłoby chyba najbardziej bolesne – zablokowałaby wykorzystanie potencjału samorozwojowego tkwiącego w środowiskach wiejskich.

Wskazana jest natomiast współpraca służb państwowego doradztwa z organizacjami pozarządowymi, zwłaszcza samorządami rolniczymi. Może ona przynieść wielorakie korzyści dla wszystkich mieszkańców żyjących i pracujących na obszarach wiejskich. Z jednej bowiem strony to państwo ustala priorytetowe zadania w polityce rolnej, lecz z drugiej to samorządy rolnicze dysponują dokładną wiedzą, które z tych zadań wymagają szczególnie aktywnego i profesjonalnego działania.

4. Zakończenie

Rzetelne informowanie społeczeństwa polskiego o szansach i zagrożeniach, jakie niesie ze sobą proces integracyjny, jest zadaniem rządu. Prawo do tych informacji mają nie tylko mieszkańcy wielkich miast, lecz również – jeżeli nie przede wszystkim – niedoinformowana ludność wiejska. W wyniku naszego wstąpienia do struktur unijnych, największe, najbardziej bolesne zmiany zajądą bowiem na obszarach wiejskich. Państwowy system doradztwa rolniczego jest tym instrumentem, który – o ile zostanie użyty w sposób właściwy – może dobrze przygotować tę część społeczeństwa polskiego do procesu integracyjnego. Poparcie dla tego procesu lub jego brak może zaważyć na ostatecznym wyniku referendum, przewidzianego w sprawie naszego członkostwa w UE.

LITERATURA

Duczkowska-Małysz K.: *Zadania, organizacja oraz formy i metody pracy ODR w realizacji integracji polskiego rolnictwa i strategii wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*. [w:] „Strategia doradztwa w realizacji rządowego, regionalnych i lokalnych programów rozwoju obszarów wiejskich w Polsce”. (red. A. Lewczuk), Olsztyn 1997, s. 59-95.

Gałąj M.: *Przekaz informacji i jego uwarunkowania w strukturach wiejskiej społeczności lokalnej*. „Wieś i Rolnictwo” 1990, nr 4, s. 141-148.

Góra M. Góra R. Pieprzyk R.: *Wiedza o Unii Europejskiej*. [w:] „Integracja europejska w oczach Polaków”. (red. Z. Mach), Kraków 1998, s. 11-49.

Olechnicki K., Załęcki P.: *Słownik socjologiczny*. Toruń 1997, s. 85.

Wiatrak A. P.: *Doradztwo rolnicze w globalnym ujęciu*. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 1999, nr 4, s. 7-15.

Wiatrak A. P.: *Potrzeby doradcze – powstanie i ocena*. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 1996, nr 3, s. 55-62.

Wieteska E.: *Problemy doradztwa rolniczego w Polsce. (Uwarunkowania przemian organizacji doradztwa)*. „Wieś i Rolnictwo” 1995, nr 4, s. 194-205.

Zabłocki G., Sobczak M., Piszczek E., Kwiecińska M.: *Ubóstwo na terenach północnej Polski*. Toruń 1999.

WALDEMAR WIERŻYŃSKI

**ROLA PAŃSTWOWEGO DORADZTWA ROLNICZEGO W UPOWSZECZNIANIU
W ŚRODOWISKACH WIEJSKICH WIEDZY Z ZAKRESU PROCESU
INTEGRACYJNEGO**

STRESZCZENIE

W artykule podkreślono szczególną rolę państwowego doradztwa rolniczego w upowszechnianiu w środowiskach wiejskich wiedzy z zakresu procesu integracyjnego. Dobrze ukształtowany polski system doradztwa rolniczego powinien ułatwić procesy adaptacyjne do nowych warunków życia mieszkańcom obszarów wiejskich. Jednocześnie wskazana jest współpraca służb państwowych z organizacjami pozarządowymi i samorządami rolniczymi. Państwowy system doradztwa rolniczego jeszcze długo będzie dominującym i podstawowym systemem doradztwa działającym na rzecz integracji Polski z UE.

WALDEMAR WIERŻYŃSKI

THE ROLE OF THE PUBLIC AGRICULTURAL ADVISORY SERVICE IN DISSEMINATION OF THE KNOWLEDGE ABOUT INTEGRATION PROCESS IN THE RURAL COMMUNITIES

SUMMARY

In this paper is presented the special role of the public agricultural advisory service in dissemination of the knowledge about integration process in the rural communities. Well-formed polish system of agricultural advisory service should make easier adaptation processes to new circumstances of life to inhabitants of rural communities. At the same time, co-operation between public organisations, non-government organisations and agricultural self-governments is necessary. But the public system of the agricultural advisory service will be still a long time dominated and the basic in the work in aid of Polish integration with European Union.